

Маја М. Димитријевић  
Факултет педагошких наука  
Универзитета у Крагујевцу, Јагодина  
Катедра за дидактичко-методичке науке

УДК: 82-342 ;  
371.3::82-342  
ИД БРОЈ: 199410444  
Оригинални научни рад  
Примљен: 17. фебруар 2013.  
Прихваћен: 25. март 2013.

## ЧИТАЛАЧКЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ У РАЗУМЕВАЊУ ЖАНРА БАСНЕ

*Айсџиракџи:* У раду се разматра ниво читалачких компетенција у рецепцији народне и ауторске басне у млађем школском узрасту. Указује се на проблем жанровске проводљивости између народне басне и народне приче о животињама. Упоредном анализом издвајају се њихове дистинктивне црте како би се у оквирима предтеоријског тумачења унапредио степен ученичког разумевања оба књижевна жанра. Истиче се улога типског јунака у моделовању адекватног методичког приступа овим прозним врстама.

*Кључне речи:* читалачке компетенције, интерпретација, жанр, басна, прича о животињама.

### СТАТУС ЖАНРА У НАСТАВИ КЊИЖЕВНОСТИ

Књижевно дело представља сложену структуру која претендује на аутохтоност, индивидуалност и оригиналност. Међутим, те се особености не могу препознати саме по себи нити одмеравати независно, „већ једино кад се књижевно дјело упореди с оним дјелима која постоје симултано и која с њим творе специфични систем књижевних врста“ (Лешић 2008: 290). Читалачка способност декодирања битних жанровских одредница очигледно је у непосредној вези са рецепцијском комуникативношћу књижевног дела. У *Начелима џумачења* Е. Д. Хирш тврди да је „свако разумевање вербалног значења нужно повезано са жанром“ будући да се сврха жанра испољава у виду представе о типу значења које ваља саопштити јер иначе ауторову вољу не би ништа водило (1983: 95, 121). Колико је битно ишчитавање жанровских кодова у интерпретирању књижевних текстова види се и у томе што је „у ствари, свако неслагање о неком тумачењу, обично неслагање о жанру“ (Хирш 1983: 118). Наиме, онај ко тумачи, узима у обзир жанровске чиниоце текста и спрам њих конституише одређено значење.

„Познавање књижевних жанрова се потврђује и као особена претпоставка сваког ваљаног интерпретативног и, дакако, наставног расуђивања“ (Бајић 1991: 205). Активност ученика-читаоца заснива се на увиђању и разумевању елемената жанра у структури књижевног дела, али се интерпретацијско тежиште помера ка вредностима и посебностима сваког појединачног текста. Сврставањем књижевног дела у одређени жанр активирају се извесна очекивања. Ученици са врстом дела повезују неке особине које су већ препознали као пресудне или доминантне за тај тип књижевног остварења. Жанровска оформљеност дела захтева најпре да наставник покаже поуздано познавање особености жанра, а потом и да одабере задовољавајуће методолошке концепције и адаптира тумачење на наставном часу. У складу са овим условностима подешавају се интерпретацијска становишта, пројектују методе и циљеви рада у настави (Бајић 2007: 106; Мркаљ 2011: 112) јер од њих зависи успешност рецепције. Свестрано тумачење и вредновање књижевноуметничких дела разних жанрова основни су програмски захтеви наставног плана за српски језик у почетним разредима основне школе. Под тим се подразумева сукцесивно увођење детета у свет књижевности и постепено упознавање са основним обележјима различитих књижевних врста и форми. Са проучавањем књижевних жанрова почиње се у млађим основношколским разредима обрадом прозних врста народне књижевности, „увођењем ученика у чудесни свет бајке и специфичне алегоричности басана“ (Мркаљ 2008: 163). Ове приче одликују се појачаним степеном персонификовања, односно алегорије – јунаци из животињског царства говоре и носиоци су типично људских одличја. Но, елементи фантастике овде функционишу искључиво као подразумевани састојак приповедног штива намењеног деци, уклапају се у хоризонте очекивања детета-читаоца које овакав вид причања готово никада и не прати са позиције обичног, свакодневног и животног, него радо залази у поље зачуђујућих збивања. Тек се повратком из простора приче успоставља дистанца, могућност и потреба компарирања стварности и надстварности. Због тога ће се у оквирима школског проучавања структура, стваралачки поступци и естетске вредности сваког текста тумачити према примењеним жанровским конвенцијама, али и по оригиналним одступањима од њих (Мркаљ 2008: 163).

## ЖАНРОВСКЕ СПЕЦИФИЧНОСТИ БАСНЕ У НАСТАВНОМ ТУМАЧЕЊУ

У настави књижевности од првог до трећег разреда основне школе најзаступљенији су краћи прозни текстови, међу њима и басна као врста прозне или стиховане алегоричне поучне приче. Тај књижевни жанр кроз

персонификацију појава у природи и поистовећивање човека са животињом открива анимистички поглед на свет. Животиње се ту понашају као људи, а њихове устаљене особине служе као средство споразумевања<sup>1</sup>. Будући да „алегоријски дискурс користи већ кодификоване слике“ (Еко 2001: 144), „митски и алегоријски ликови се уклапају у шаблон очекивања, који је установљен на основу нашег критеријума“ (Бал 2000: 99). Није, међутим, пресудно уочавање особина животиња, него примена ученог на људске односе. Басна, према томе, своју стварност транспонује на другу раван тако што сасвим сажетом причом о припадницима анималног света износи једну истину о људима. Зато је најчешће кратка, моноепизодична, заснована на једној идеји којом треба илустровати неко морално начело. Пошто се у баснама заправо говори о људском свету, у понашању животиња треба препознати карактеристике човека откривањем везе између животињског и људског живота. Тада су обично сврсисходна питања о томе шта значи када се за неког каже да је лисица, обичан магарац, вук у јагњећој кожи и слично. Како би се превазишао стадијум буквалног прихватања онога што је у басни исприповедано и разјаснио алегоријски смисао, ученике треба водити ка увиђању паралелизма, а долажење до порука остваривати замишљањем људи и њихових поступака, уживљавањем у људске ситуације. Интерпретација басне динамизује се ситуационом анализом ликова, садржајним тумачењем њихових исказа, разматрањем особина на основу дијалога, усмеравањем ученика да проналазе и препознају животне околности аналогне описаним призорима.

У прикривеној, завијеној форми басна саопштава неку непријатну или опасну истину па се из тог разлога више указује на негативне него на позитивне особине. Животиње у улози књижевних јунака отеловљују углавном људске мане: охолост, тврдоглавост, глупост, лукавост, грамзивост, лењост. Али, у баснама се не жигосу само мане, већ и погрешне процене, поступци који нису промишљени (Мркаљ 2008: 189) јер жанровске интенције басне подразумевају подсмевање јунаку у функцији изазивања комичних и сатиричних ефеката. Тај се резултат постиже и композиционом напоредношћу. Наиме, сабијена форма изискује адекватно композиционо устројство које се, потом, рефлектује на поступак уобличавања јунака басне. Тако се упаривањем два лика са истим особинама узрокује добар исход за

<sup>1</sup> Уобичајено је да се у баснама појединим припадницима животињског света приписују типизирана својства (лукавост лисице, плашљивост зеца, тврдоглавост јарца). Такав начин карактеризације олакшава разумевање крајњег исхода и значење ових прича. Отуда и поређења: *љуџи као рис; брз као зец, шврдоглав / љуџи као маџарац* итд. Међутим, понекад се одступа од задатог шаблона, што увећава читалачку радозналост и ствара могућност за конструктивна поређења особина и поступака истих животиња у различитим баснама.

обе стране или пропаст, уколико је задата квалификација јунака негативна.<sup>2</sup> Уочљиво је и да су антиподски замишљени актери, са изразито супротстављеним доминантним цртама, постављени најпре у један стицај околности, а одмах затим у ситуацију обрнуту у односу на почетно стање. Приповедни простор у басни јесте сужен, али не изостаје убедљиво карактерно портретисање два типа ликова (надмени и подсмешљиви лав и миш који реално процењује и своје способности и слабости; нејако магаре које се не стиди да потражи помоћ и надобудни коњ што потцењује сапутника; зец прецењује своју од природе дату брзину, а корњача стрпљиво и упорно иде ка циљу). Управо из таквог компоновања по принципу контрастирања, односно истицања сукоба супротности (суочавају се и конфронтирају велики и мали, јаки и нејаки итд.) производи извесна драмска напетост. Радња басне садржи назнаке још неких елемената драмске структуре, као што су експозиција, заплет и расплет или дијалог, обично језгровит и духовито интониран. Судар очигледних противречности потцртава поуку која „подразумева научену мудрост, емпиријско знање, надмоћ разума“ (Мркаљ 2008: 180–181.)

Обрада басне на млађем узрасту може се засновати и на уоченим драмским елементима. За пример узимамо „Две козе“ и „Два јарца“ по Доситеју. Драмско се у овим баснама огледа у сценичном амбијенту у ком се дешава радња. Две козе се срећу на узаној стази изнад које „беше стена усправна као зид“, а с друге стране, испод стене, налази се дубока провалија. Јарчеви наилазе на брвно постављено преко дубоког потока. Такав приповедни декор упућује на компликовану и проблематичну ситуацију с препреком која се може двојако решити. Козе не говоре, али су саопштена њихова размишљања. У другој басни јунаци се откривају кратким, екскламативним репликама са драмским набојем. Две козе ће избећи сукоб домишљатим и обзирним понашањем, бринући о себи и другом и сагледавајући последице својих поступака, а сукоб међу јарчевима кулминира јер су тврдоглави и агресивни, а притом неспособни да препознају опасност која им прети ако не пристану на компромис. Захвалне за превођење алегорије на план људских односа, ове басне се могу и упоредно анализирати, а након тога се за час драматизације може приредити проширен текст који предвиђа и улогу наратора. Треба водити рачуна да се не изневери дух Доситејевих прерада, али би се исто тако могле унети и појединости везане за слич-

---

<sup>2</sup> Такав композициони концепт појављује се у баснама „Две козе“ и „Два јарца“ по Доситеју Обрадовићу.

на ученичка искуства, кроз одмерен хумор и конструктивну критику нетолерантног и насилничког понашања.<sup>3</sup>

У неким је баснама потенцијални сукоб разрешен експлицитније, тачније двоепизодичном композицијом. Тумачење Езопове басне „Лав и миш“ прати композициони склоп и тим путем се долази до порука и образлагања њиховог значења.

Пажљиво прочитајте басну „Лав и миш“. Зашто се лав наљутио на миша? Шта је хтео да уради кад се пробудио? Због чега је одустао? Када је пустио миша, лав се насмејао. Објасните зашто је то урадио. Које особине показује лав у овој басни?

У ком тренутку долази до промене (преокрета)? Шта се догодило лаву? Како се он тада понашао? Сетите се на који му начин миш помаже. Јесте ли веровали да ће миш испунити обећање? Шта је доказао тим својим поступком? Размислите зашто је миш ипак притекао у помоћ лаву иако му се он пре тога подсмевао. Миш је краљу животиња открио једну велику истину. Чему га је то научио?

У улогама лава и миша могу да се нађу и људи. Какве људе препознајете у лику лава? А кога у овој причи представља миш? Како сте ви разумели речи које је миш изговорио на крају басне?

Лав се љути на миша што је шетао по њему и узнемирио га. Није га одмах појео јер је био радознао и желео да види како би један тако сићушан створ могао да му буде од користи. Самоуверен и надмен, важан и охол, краљ животиња се томе подсмехнуо. Међутим, околности и улоге се мењају и сада је лав беспомоћан и у животној опасности. Иако је био понижен и омаловажен кад су се претходни пут срели, миш помаже лаву и доказује му да је вредан поштовања. Тако га је научио да и мали могу помоћи великима. У лику лава ученици ће препознати људе који се праве важни због своје снаге или неких других атрибута, па омаловажавају друге мислећи да им њихова помоћ неће никада затребати. А у улози миша су они који стрепе од силних и моћних, али чекају свој тренутак да покажу и докажу како заслужују да буду уважени и поштовани.

Како су животиње носиоци одређених људских особина, то је подручје бременито и проблемским захтевима од којих може започети тумачење, а у млађим разредима су на лексичком, морфолошком и семантичком плану корисне и занимљиве вежбе допуњавања познатих народних изрека о животињама, њиховим типичним особинама и грађење деминутива и аугментатива од назива животиња и делова њиховог тела.

---

<sup>3</sup> Допуњавање и дограђивање приче подстиче развој маште зато што ученици често покушавају да отклоне конфликт или неразумевање међу актерима басне. Међутим, удаљавање од текста не сме да постане манир у оквиру наставне обраде (Мркаљ 2008: 190).

Жанровски концепт јунака басне афирмише универзалне моралне норме и отуда има евидентну васпитну улогу. Упоредени са јунацима басне који показују довољно мудрости и реалности у самосагледавању, носиоци неприхватљивих карактерних црта у овој прозној врсти могу да послуже као подстицај за ученичке мисаоно-етичке стваралачке подухвате. Ако се негативном приступи са конструктивном намером – не само запажањем и критиковањем, већ изналагањем могућности да се превазиђе оно што је морално неприкладно и непродуктивно – отвориће се пут ка редуковању огољеног дидактичког инпута у наставном тумачењу басне. Тада васпитни елементи неће бити наметани, него ће произлазити као природна последица увиђања саодноса између позитивних и негативних ликова, док ће закључивање и аргументација бити самерени живој перцептивној моћи ученика овог узраста. Они своје ставове поткрепљују ослањајући се на текст, али и изношењем сопствених искуствених спознаја.

Поука је у басни експлицитно формулисана и животно убедљива, а учесници у причи је понекад и сами саопштавају у виду прикладног резимеа или кроз неку врсту пословичног уопштавања.<sup>4</sup> На тај начин се разрешава конкретна проблематична ситуација. Узимајући у обзир неколико басана тумачених на часу, ученици ће поруку/поуку маркирати као једну од жанровских одредница дате прозне форме. У школској интерпретацији басне треба се залагати да они поруке критички посматрају и коментаришу, попут проблемских задатака. Задати контекст се таквим образлагањем шири на животне ситуације са којима се може довести у везу, што уједно „пружа непосредну могућност да се током рада на овом књижевном жанру кореспондира са народним пословицама“ (Мркаљ 2008: 189). Ученици су, међутим, на овом узрасту склони да приликом откривања порука нижу пословице које нису адекватне и не могу се сматрати суштином интерпретираног текста. То је највероватније последица непоуздано разјашњеног значења појединих народних умотворина и недовољне повезаности између протумаченог текста и пословичног исказа или изреке који су им наметнути као смисаоно изходште. Упутно је зато истицати значењске нијансе у усвојеним пословицама како би се сузбила њихова апликативност без промишљања и поспешивати

---

<sup>4</sup> У басни „Лав и миш“ по Езопу миш на крају каже лаву: „Ти си ми се онда смејао и ниси веровао да и слаби могу помоћи јакима“ (*Чишанка за први разред основне школе*, Мирољуб Вучковић, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2004, стр. 8). Народна басна „Бик и зец“ такође у финалном делу текста доноси следеће речи једног од јунака: „Боље поносито се борити с непријатељем, него целог века срамно пред њим бежати“, док ће лисица за гаврана помислити: „Е, мој гавране, (...) имаш ти и сјаја и гласа, али немаш памети“ (народне басне „Бик и зец“ и „Лисица и гавран“ налазе се у *Чишанци са основним њојмовима о језику за 2. разред основне школе* аутора Славице Јовановић, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2004, стр. 50. и 52).

увид у што шири спектар сажето сроченог народног искуства јер се те пословице, као носиоци идејног подтекста овог прозног жанра, уклапају у савремену комуникацију (Мркаљ 2008: 179; 2011: 131).

Да је ученицима јасно и разумљиво како животиње у баснама представљају људе – полазно је становиште у наставној анализи басне. Али, пошто су басне значењски довољно слојевите и занимљиво су штиво и одраслим читаоцима, можемо се суочити са ситуацијом да ученици овог узраста нису увек рецепцијски спремни за њихову алегоричност као одлику жанра. Неки проучаваоци књижевности за децу сматрају да управо овај стилски поступак оптерећује мале читаоце и да су им зато занимљивије и разумљивије приче о животињама. Предтеоријско изучавање жанра доводи и до тога да се у наставној пракси често не прави разлика између посебности ауторске басне и басне као усменог прозног облика, а дешава се и да је „распознавање басана у односу на приче о животињама отежано“ (Мркаљ 2011: 103).<sup>5</sup>

## О ЧИТАЛАЧКОМ РАЗУМЕВАЊУ ЖАНРОВСКЕ ПРОВОДЉИВОСТИ – НАРОДНА БАСНА И НАРОДНА ПРИЧА О ЖИВОТИЊАМА

Жанровска класификација усмене прозе деликатан је и сложен задатак. Као репрезентативни примери за деформацију жанра обично се издвајају приче „Девојка бржа од коња“, у којој су сачувани фантастични рефлексии, али је структура бајке деструисана па се њена компактност изгубила и новела „Девојка цара надмудрила“, заснована на бајковном типу композиције, али без компоненте чудесног – трансформација се огледа у томе што је фабуларни ток покренут и мотивисан домишљатошћу главног јунака. Испитивање појединих жанровских сегмената, односно наративних структура доводи нас до још неких запажања о међужанровској проходности. Наиме, приметно је да су у народну причу о животињама имплицитно укључени елементи помоћу којих се структурира и препознаје басна. Будући да те две усмене врсте поседују сродне интенције, могуће је говорити о кореспондентности поменутих жанрова и о извесном степену жанровске проводљивости коју омогућава управо књижевни јунак. Компарирањем наро-

---

<sup>5</sup> Наставни програм предвиђа за изучавање до трећег разреда следеће басне: Доситејеве басне „Два јарца“ и „Две козе“ и Езопову „Лав и миш“ у првом разреду; народне басне „Коњ и магаре“ и „Лисица и гавран“ и Доситејевоу „Пас и његова сенка“ у другом; народну „Вук и јагње“ и Езопову басну „Корњача и зец“ у трећем. У четвртном разреду басне нису део програмских захтева, а обрађује се народна прича о животињама „Међед, свиња и лисица“.

дне басне и приче о животињама успоставља се низ сличности на основу којих се и отвара простор за премештања јунака у измењене жанровске оквире. Он се донекле подређује конвенцијама другог жанра, али се његово тумачење углавном одвија спрам типских одлика и у односу на њих маркира се подударност или одступање.

Границе прозних облика могу се пратити и на нивоу избора јунака приче (Самарџија 1997: 223). Лик лисице фигурира као тачка пресецања и прожимања неколико усмених прозних врста: у бајци је то улога животиње-помоћника („Златна јабука и девет пауница“); у басни лисица добија функцију „алегоријског одређења једне људске особине“; у причи о животињама се захваљујући њеном лукавству и проницљивости успоставља низ забавно-духовитих епизода.<sup>6</sup> Овде ћемо се осврнути на две приче о животињама из Вукове збирке „Међед, свиња и лисица“ (Вук СНП, 49) и „Лисица се осветила вуку“ (Вук СНП, 50) и неколико басана о лисици из збирке Вука Врчевића.

Код Врчевића проналазимо под истим насловом, забележену као басну, причу о лисици која се свети вуку (Врчевић 1909: 9–10), где моменат заплета представља слична наративна ситуација као у истоименој Вуковој приповеци (вук поједе лисичиће), а расплет подсећа на исход приче о медведу, свињи и лисици (лисица позива вука да се закуне пред јеванђељем, а она ће довести попа, односно спрема му замку и доводи ловца). У двадесетак Врчевићевих басни лисица је један од главних јунака, а атрибути су јој лукавост, досетљивост, проницљивост, обазривост, вештина у антиципацији догађаја. Захваљујући својој промућурној природи, она предвиђа и реакције других учесника у збивању и зато најчешће излази као победник из вербалног надигравања и духовитог надмудривања. Када је млађе лисице, петао или јеж надмудре, она то самокритички признаје.

У млађим основношколским разредима се приликом обраде басне инсистира да типичност ликова буде средиште интерпретације. Тако ће се, на пример, до закључака о намерама и типским цртама лисице у наставном проучавању народне басне „Лисица и гавран“ долазити упућивањем ученика да сагледају одређене наративне сигнале, односно лексеме којима народни приповедач предочава битне детаље у сусрету и разговору лисице и гаврана усмеравајући тиме процес карактеризације јунака.

Коју реч је народни приповедач употребио да покаже како се лисица приближила гаврану? Шта такав поступак о њој казује? Које сте особине лисице препознали на основу начина на који је хвалила гаврана? Какве

---

<sup>6</sup> Причу о животињама одликује сложенија структура, закривенија и имплицитнија порука, а јунаци се појављују у уланчаним епизодама са истакнутијом забавном компонентом.



намере она открива таквим својим понашањем? Објасните како је лисица успела да превари гаврана. Чиме јој је он сам у томе помогао? Закључите на основу испричаног догађаја како се понашају људи који су лукави као лисица у овој басни. Чему су вас лисица и гавран поучили?

На самом почетку басне лисица се примиче, прикрада гаврану, што открива њене намере да му напакости, односно да га превари. Она је врло опрезна и промућурна, зна да гавран воли да га хвале и величају па то користи како би дошла до плена. Лукава је и досетљива јер говори тачно оно што гавран жели да чује, а тек на крају каже шта заиста мисли. Она му ласка, тако открива своју дволичност, али јој гавранова сујета, наивност и непромишљеност помажу да оствари што је наумила. Поука ове басне усмерена је на закључак о опасностима које вребају из ласкавих речи, о манама као што су лаковерност, мањак самокритичности и нереална процена сопствених врлина. Да бисмо се заштитили од нечијих непоштених намера, морамо пажљиво да посматрамо туђе понашање и процењујемо шта заиста мисли онај ко нас претерано хвали. Све што животиње као књижевни јунаци народних басни раде и говоре алудира на човека, а дидактичне ефекте басна често постиже комичном, сатиричном и подсмевачком наративном перспективом.

Народна прича „Међед, свиња и лисица“ блиска је басни по одређеном степену алегоричности. Карактери типских јунака басне сагледани су у новим околностима: лисица овде није делатна у иницирању преваре и осмишљавању лукавства, већ је приказана као преварени/оштећени јунак. Типолошки образац задржава мане које лисица иначе испољава у баснама, али су овде истакнуте и њене намере да се задовољи правда и казни зло, односно незаслужено окоришћавање. У поменутој причи о животињама лик лисице показује нешто измењену атрибуцију у односу на очекивану, жанровски фиксирану у већини народних басана. Чак се у прерасподели улога и захтева постављених пред јунаке овде у дубинским слојевима и асоцијативним назнакама наслућује поставка која одликује бајковну наративну структуру. Два неспособнија јунака у договору покушавају да изиграју оног који је по природи највештији па је он принуђен да из позиције угроженог реагује одређеном акцијом како би се успоставила поремећена равнотежа. Једино што се лисици овде не намећу препреке, него се специфично уклопљеним и духовито исприповеданим збивањима нарација динамизује, а приповедни чвор распреда кажњавањем заговорника себичног концепта и носилаца лоших намера.

У народној причи о лисици која се свети вуку избор и атрибуирање главних јунака потврђују да се елементарне жанровске одреднице у основи преклапају са басном, али се преузети типски профили јунака модификују како би се њиховим делањем у причи о животињама успоставио фабулатив-

ни низ динамичних и хумором прожетих ситуација. Лисица задржава своју типску досетљивост из басне, а уз то јој је приписано и мајчински заштитничко поступање, благонаклоност, пожртвовање и одлучност да се освети за претрпљену бол и губитак. Збијеност призора у другом делу приче рефлектује истрајну намеру да вук за зло које је починио (осујетио је лисичију жељу да се оствари као мајка усвојеном ждребету) буде свирепо мучен, до саме смрти. Сцене вуковог кажњавања обележене су шаловитим тоном, чак изразитим подсмехом. И у овој причи лисица узима правду у своје руке да би представник зла био потпуно уклоњен са приповедне сцене.

До међужанровских веза у усменој прози долази услед жанровске колебљивости самих врста које се лако повезују једна са другом, па се специфичности одређене књижевне форме препознају у неком другом, често сродном жанровском облику. Зато је и прихватљиво становиште да би поједине епизоде из приче о животињама, уколико би се завршиле додавањем поуке, прерасле у басну. Показало се, такође, да постоје и флексибилнији ликови који могу да претрпе извесну адаптацију у својој карактеролошкој матрици прилагођавајући се тако законитостима жанра.

Проблематика везана за жанровску проходност у оквиру наставе народне књижевности на раном школском узрасту манифестује се тако што ученици показују недовољно читалачке компетенције у поузданом распознавању критеријума за диференцијацију жанра басне од приче о животињама. Иако је реч о предтеоријском тумачењу, извесно је да ће их успешно наставничково интерпретативно вођење приближити збиру одређених чињеница о одликама басне као жанровске конвенције – ликове детерминисане типским особинама и поруку/поуку маркираће као битне одреднице дате прозне форме. Методичко осмишљавање поредбених захтева везаних за композицију, завршетак и идејне смернице, а нарочито за образлагање сличности и разлика у портретисању лика помоћи ће им да прецизније уоче карактеристике народне басне и приче о животињама са којом се срећу у четвртном разреду. Подједнако је важно коментарисање посебности ауторске басне и басне као усменог прозног облика у односу на причу о животињама, чија је алегоричност редукована зарад сложеније композиције па најчешће садржи низ хумористички осенчених епизода у којима су приказане реакције јунака док очекују казну. Тим се структурним и стилским елементима у народној причи о животињама донекле неутралишу наглашен алегоријски дискурс и експлицитна поука која се у басни изводи из судара наглашених супротности. Интерпретирајући лик лисице, ученици могу да примете како су препознатљива типска својства књижевног јунака басне у причи о животињама редефинисана, што је уједно и начин да се успоставе дистинктивне црте којима се, у жанровском смислу, разједначавају те две књижевне врсте.

## ИЗВОРИ

- Врчевић (1909): Vuk Vršević, *Narodne basne*, Dubrovnik.  
Вук СНП (1853): Вук Стефановић Караџић, *Српске народне приповијестике*, Беч.

## ЛИТЕРАТУРА

- Бајић (1991): Љиљана Бајић, Проучавање књижевних жанрова у основној школи, *Књижевност и језик*, 2, 205–218.  
Бал (2000): Mike Bal, *Naratologija – Teorija priče i pripovedanja*, Beograd: Narodna knjiga/Alfa.  
Мркаљ (2008): Зона Мркаљ, *Наставно проучавање народних приповедака и предања*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност.  
Мркаљ (2011): Зона Мркаљ, *На часовима српског језика и књижевности*, Београд: Завод за уџбенике.  
Лешић (2008): Zdenko Lešić, *Teorija književnosti*, Beograd: Službeni glasnik.  
Еко (2001): Umberto Eco, *Granice tumačenja*, Beograd: Paideia.  
Хирш (1983): E. D. Hirš, *Načela tumačenja*, Beograd: Nolit.  
Самарџија (1997): Снежана Самарџија, *Поетика усмених прозних облика*, Београд: Народна књига – Алфа.

Маја М. Dimitrijević  
University of Kragujevac  
Faculty of Education in Jagodina  
Department of Didactics and Methodology

## READING COMPETENCES IN UNDERSTANDING THE FABLE AS A GENRE

*Summary:* In the paper we take into consideration reading competences in reception of fable in teaching the young learners. It is pointed out to the genre conductivity between the fable, on one hand, and the folktale about animals, on the other hand. Using the contrastive analysis we have extracted their distinctive features and highlighted the role of the typical character with the purpose of modelling the adequate methodological approach and making the students' understanding of these genres better.

*Key words:* reading competences, interpretation, genre, fable, story about animals